

Антоній Мельник
кандидат психологічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ТИПИ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

В сучасній психоло-педагогічній науці прийнято вважати, що виховання – це процес систематичного і цілеспрямованого впливу на людину, її духовний і фізичний розвиток в цілях підготовки до загальнокультурної діяльності. Ціль виховання дитини в сім'ї – всесторонній розвиток особистості. В сім'ї виховання відбувається постійно за допомогою авторитету дорослих, їхнього прикладу, традицій. Сімейне виховання – одне з форм виховання дітей в суспільстві, поєднання цілеспрямованих дій батьків з об'єктивним впливом життєдіяльності сім'ї, тобто стихійним. Стихійний вплив – це несвідомі, неконтрольовані дії, такі як манера поведінки, звички дорослих, їхній розпорядок життя та багато іншого. Такі дії повторюються, та впливають на дитину щодня. Батьки можуть розраховувати на успіх у вихованні дитини, тільки тоді, коли твердо знають свої цілі, педагогічні задачі та установки. В родині відбувається перший процес соціалізації дитини, що передбачає пізнання соціальної дійсності, оволодіння навичками індивідуальної та колективної роботи, залучення до суспільної культури. Ведучою у формуванні особистості дитини є моральна атмосфера життя родини, її стиль та устрій. Сімейні стосунки - перший зразок суспільних стосунків для дитини.

Детальний аналіз науково-педагогічних джерел дає змогу стверджувати, що багато сучасних дослідників (Ю. Василькова, О. Пилипенко, В. Тесленко, С. Харченко, Я. Юрків) присвячували свої роботи питанням визначення змісту понять «особливі потреби», «особа з вадами», «норма» та «відхилення від норми», «обмежені можливості», «інвалід», «аномальні діти» тощо. Терміни «норма», «відхилення від норми», «обмежені можливості», «особливі потреби» використовуються для того, щоб охарактеризувати процес розвитку та соціальної поведінки дитини. Так, «норма» визначає оптимальне співвідношення між індивідуальними можливостями дитини та вимогами, які висуваються до неї з боку соціуму, зокрема, з боку системи освіти. [3]

В психолого-педагогічній літературі нерідко використовують і такі визначення дітей з особливими потребами, як: «аномальні», «неповноцінні», «неповносправні», «діти-інваліди», «діти з особливими потребами», «діти зі спеціальними потребами», «діти з обмеженнями», «діти з обмеженими розумовими та фізичними можливостями», «діти з фізичними або розумовими порушеннями у розвитку», «діти з вадами у розвитку». Сам термін «особливі потреби» означає, що робота з такою дитиною вимагає особливого навчального плану та спеціальних умов для організації навчально-виховного процесу, сімейного та соціального оточення, самореалізації через наявність у неї вад фізичного або розумового розвитку. Для навчально-виховної діяльності з учнями з особливими потребами необхідні особливі вказівки, технології, підходи, інструменти, обладнання, модифікації класного середовища тощо.

Термін «діти з особливими потребами» має в цілому узагальнений

характер і конкретизує всіх дітей, чиї потреби виходять за межі загальноприйнятих норм. Це стосується дітей з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема дітей з інвалідністю, дітей із соціально вразливих груп, але перш за все – дітей. Дане поняття покликане витіснити з широкого вжитку терміни «аномальні діти», «діти з порушеннями розвитку», «діти з відхиленнями», які конкретизують їх як інвалідів, ідіотів та даунів, що вказує на ненормальність та неповноцінність людини. [2]

Значимим аргументом логічності використання цього терміну може слугувати твердження видатного дослідника, дефектолога Л. Виготського: «Тим часом зрозуміло кожному, що сліпа чи глухоніма дитина насамперед є дитина і вже потім – дитина особлива, сліпа чи глухоніма». [1, с. 137] До особливих потреб таких дітей зараховують такі види потреб, як: фізіологічні; педагогічні; соціальні; потреба в безпеці, захисті, повазі, любові; потреба самовираження, самоповаги, самоактуалізації.

За результатами напівструктурованого інтерв'ю та індивідуальної бесіди з батьками, на базі Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» міста Луцька, сім'ї що мають дітей з обмеженими можливостями розвитку, можна диференціювати на три групи.

Перша група, - це батьки з вираженим розширенням сфери батьківських почуттів. Характерний для них стиль виховання – гіперопіка. Батьки мають неадекватні уявлення про потенційні можливості своєї дитини, у матері відзначається гіпертрофоване почуття тривожності і нервово-психічної напруженості. Стиль поведінки дорослих членів сім'ї характеризується як надмірна опіка у ставленні до дитини, дріб'язкової регламентації способу життя сім'ї в залежності від самопочуття дитини, обмеженням соціальних контактів. Цей стиль сімейного виховання характерний для більшості сімей матерів – одиначок.

Друга група характеризується стилем холодного спілкування – гіпопротекуванням, зниженням емоційних контактів батьків з дітьми, проектуванням на дітей з боку обох батьків або одного з них власних небажаних якостей. Батьки фіксують надмірну увагу при лікуванні дитини, пред'являючи підвищені вимоги до медичного персоналу та вихователів, намагаючись компенсувати власний психічний дискомфорт за рахунок емоційного відхилення дитини.

Третя група, – це категорія батьків, які внаслідок фізіологічних та психологічних проблем у дитини поміняли свій стиль життя, філософію суб'єктивного бачення світу. Вони тісно співпрацюють зі спеціалістами, самі вивчають наукову і науково-популярну літературу з цих питань, мають активну громадську позицію щодо об'єднання в батьківські кола, громадські організації. Вони активно контактують з адміністрацією та спеціалістами установ, часто займаються волонтерською роботою.

Це далеко не повна типологія батьків за типом ставлення до дітей з особливими потребами, вона потребує подальшої деталізації та більш широкої диференціації. Це дуже важливо в роботі психолога, реабілітолога чи іншого спеціаліста в процесі виконання своїх професійних обов'язків.

Джерела та література:

1. В'єготський Л.С. Собрание сочинений в 6-ти томах. Т. 5. Основи дефектологам: [Под ред. Т. А. Власової.] — М: Педагогика, 1983. - с.256
2. Іноземцева С. В Діти з особливими потребами у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. // [Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.](#) - 2012. - № 15(1). - С. 208-214. -
3. Юрків Я. І. Специфічні потреби дітей з розумовою обмеженістю / Я. І. Юрків // Соціальна педагогіка: теорія та практика. К., - 2007. - № 1. - С. 38 - 43.